

KRIMINAALIPOLITIIKKA- JA
RIKOSOIKEUSOSASTO
Lainsäädäntöneuvos Sami Kiriakos
Korkeakouluharjoittelija Erik Inberg

Lausunto

29.6.2022

Eduskunnan maa- ja metsätalousvaliokunnalle

**KAA 4/2020 vp suden kannanhoidollinen metsästys sekä lakialoitteet LA
54/2020 vp ja LA 8/2022 vp**

Maa- ja metsätalousvaliokunta on pyytänyt oikeusministeriöltä lausuntoa kansalaisaloitteesta KAA 4/2020 vp ja lakialoitteista LA 54/2020 vp ja LA 8/2022 vp ja erityisesti seuraavasta kysymyksestä:

"Miten kansalaisaloitteen KAA 4/2020 vp ja erityisesti lakialoitteiden LA 54/2020 vp ja LA 8/2022 vp ehdotusten mukaisesti voidaan parantaa mahdollisuuksia uhkaa tai vaaraa aiheuttavien susien poistamiseen siirtämällä hätävarjelu- ja pakkotilaa koskeva sääntely rikoslain 4 luvusta metsästyslakiin Ruotsin mallin mukaisesti?"

Oikeusministeriö toteaa asiassa kunnioittavasti seuraavan.

1. Kansalaisaloite ja lakialoitteet

Oikeusministeriö katsoo, että edellä viitattu kysymys koskee erityisesti lakialoitteita LA 54/2020 vp ja LA 8/2022 vp, joilla asiallisesti esitetään metsästyslakiin erityissäännöstä pakkotilasta koskien riistaeläimen tappamista. Oikeusministeriö keskittyy sen vuoksi lausunnossaan mainittuihin lakialoitteisiin.

**Postiosoite
Postadress**

Oikeusministeriö
PL 25
FI-00023 Valtioneuvosto
Finland

**Käyntiosoite
Besöksadress**

Eteläesplanadi 10
00130 Helsinki
Finland

**Puhelin
Telefon**

0295 16001
Internat.
+358 295 16001

**Faksi
Fax**

09 160 67730
Internat.
+358 9 160 67730

**S-posti, internet
E-post, internet**

oikeusministerio@gov.fi
www.oikeusministerio.fi
www.justitieministeriet.fi

Lakialoitteella LA 8/2022 vp esitetään metsästyslakiin (615/1993) uuden 19 a §:n lisäämistä seuraavasti:

”19 a §

Metsästysoikeus hätävarjelu- ja pakkotilanteissa

Sen estämättä, mitä tässä luvussa säädetään, riistaeläin voidaan pyytää ja tappaa silloin:

1) jos se on tarpeellista ihmiseen tai kotieläimeen kohdistuvan hyökkäyksen torjumiseksi; tai

2) jos riistaeläin vaarantaa tai todennäköisesti vaarantaisi ihmisten tai kotieläinten turvallisuuden.

Vaarantamista tai todennäköistä vaarantamista arvioitaessa on otettava huomioon tilanteen pakottavuus sekä muut olosuhteet tilanteessa.

Riistaeläimen 1 momentin nojalla tapahtuneesta pyytämisestä ja tappamisesta tulee viipymättä tehdä tämän lain mukainen saalisilmoitus sekä ilmoitus poliisille tai Rajavartiolaitokselle.”

Lakialoitteen perustelujen mukaan ”[l]akimuutoksella varmistettaisiin, että erityisesti suurpetojen (esim. ahma, ilves, susi) tullessa uhkaavasti ihmisten asuntojen pihoille ja muille lähistöille, kansalaisella olisi selkeästi oikeus puolustaa itseään, perheenjäseniään ja kotieläimiään, kuten vaikkapa aitauksessa olevaa tuotantoeläintä tai pihassa kytkettynä olevaa koiraa. Samoin esitettävä lakimuutos varmistaisi, että muun riistaeläimen, esimerkiksi hirven, metsästyksen aikana tapahtuvassa suurpedon yllättävässä hyökkäyksessä metsästyskoiran kimppuun metsästäjä saisi puolustaa omaa kotieläintään ilman tarpeetonta huolta seurauksista.”

Perustelujen mukaan rikoslain (39/1889) 4 luvun 4 §:n hätävarjelua ja 5 §:n pakkotilaa koskevien säännösten merkitys riistaeläimen tai muun suurpedon tappamisen kannalta ”on kuitenkin epäselvä, ja vastuuvapausperusteiden kriteerit ovat väljät. Kokonaisarvio säännöksen soveltuvuudesta tehdään kussakin tapauksessa erikseen.” Perusteluissa viitataan Ruotsin metsästyslakiin, jossa on tietyissä vaaratilanteissa suden tai muun suurpedon tappamiseen oikeuttava erityissäännös (jaktförordningen 28 §).

Perusteluissa todetaan myös, että susikanta on Suomessa kasvanut ja viitataan ilmiöön, jossa susia liikkuu ihmisasutuksen lähellä. Lainmuutokselle katsotaan olevan suuri yhteiskunnallinen tarve.

Lakialoitteella LA 54/2020 vp esitetään pitkälti vastaavan tyyppistä erityissäännöstä metsästyslakiin olennaisesti vastaavanlaisin perustein, seuraavasti:

"19 a §

Metsästys hätävarjelutilanteessa

Mikäli riistaeläin aiheuttaa pihapiirin välittömässä läheisyydessä akuuttia vaaraa ihmiselle tai kotieläimelle, on omistajalla, haltijalla tai heidän puolestaan toimivalla henkilöllä oikeus tappaa vaaraa aiheuttava yksilö. Tilanne voidaan katsoa vaaraa aiheuttavan riistaeläimen tappoon oikeuttavaksi, mikäli tämä on jo aiheuttanut vahinkoa, on eläimille tarkoitetun aitauksen tai rakennuksen sisäpuolella tai hyökkäyksen vaara ihmistä tai eläintä kohtaan on ilmeinen.

Hätävarjelutilanteissa tapetusta riistaeläimestä tulee ilmoittaa viipymättä poliisille ja tehdä saalisilmoitus sen mukaisesti, mitä jäljempänä 38 a §:ssä säädetään."

2. Nykytila

Metsästyslain mukaan susi on aina rauhoitettu riistaeläin, jota ei saa metsästä ilman poikkeuslupaa (erityisesti 5 ja 37 §).

Riistavahinkolaissa (105/2009) säädetään suurpedon koiralle aiheuttaman vahingon korvaamisesta.

Rikoslain 48 a luvun 1 §:n 2 kohdan nojalla metsästysrikoksesta tuomitaan se, joka metsästä vastoin metsästyslain tai sen nojalla annettua riistaeläimen rauhoitusta tai metsästyskieltoa tai -rajoitusta tai kiintiötä koskevaa säännöstä tai määräystä taikka ilman pyyntilupaa, hirvieläimen pyyntilupaa tai poikkeuslupaa. Rangaistukseksi on säädetty sakkoa tai vankeutta enintään kaksi vuotta. Luvun 1 a §:n 5 kohdan nojalla tuomitaan törkeästä metsästysrikoksesta, jos metsästysrikoksessa tapetaan ahma, ilves, karhu, metsäpeura, sauikko tai susi taikka vahingoitetaan sitä ja rikos on myös kokonaisuutena

arvostellen törkeä. Rangaistukseksi on säädetty vankeutta vähintään neljä kuukautta ja enintään neljä vuotta.

Rikoslain 48 a luvun 6 §:n nojalla törkeästä metsästysrikoksesta tuomittava on samalla määrättävä metsästyskieltoon vähintään kolmeksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi. Tuomioistuimien voi kuitenkin jättää kiellon määräämättä, jos siihen on erityisen painavia syitä. Metsästysrikoksesta tuomittava, joka on menettelyllään osoittanut ilmeistä piittaamattomuutta metsästystä koskevista säännöksistä, voidaan määrätä metsästyskieltoon vähintään yhdeksi ja enintään viideksi vuodeksi. Metsästyskieltoon määrättävä on samalla velvoitettava luovuttamaan metsästyskorttinsa riistanhoitoyhdistykselle. Metsästyskieltoon määrätty ei saa metsästyskiellon aikana metsästää eikä toimia metsästyslain 28 §:ssä tarkoitettuna metsästyksen johtajana.

Luvun 6 a §:n nojalla törkeään metsästysrikokseen sovelletaan, mitä oikeushenkilön rangaistusvastuusta säädetään.

Rikoslain 4 luvun 5 §:ssä säädetään pakkotilasta. Pykälän 1 momentti koskee pakkotilaa oikeuttamisperusteena ja 2 momentti anteeksiantoperusteena (HE 44/2002 vp s. 121). Pykälän 1 momentin nojalla muun kuin luvun 4 §:ssä (hätävarjelu) tarkoitetun, oikeudellisesti suojattua etua uhkaavan välittömän ja pakottavan vaaran torjumiseksi tarpeellinen teko on pakkotilatekona sallittu, jos teko on kokonaisuutena arvioiden puolustettava, kun otetaan huomioon pelastettavan edun ja teolla aiheutetun vahingon ja haitan laatu ja suuruus, vaaran alkuperä sekä muut olosuhteet. Pykälän 2 momentin nojalla jos oikeudellisesti suojatun edun pelastamiseksi tehtyä tekoa ei ole 1 momentin perusteella pidettävä sallittuna, tekijä on kuitenkin rangaistusvastuusta vapaa, jos tekijältä ei kohtuudella olisi voinut vaatia muunlaista suhtautumista, kun otetaan huomioon pelastettavan edun tärkeys, tilanteen yllätyksellisyys ja pakottavuus sekä muut seikat.

Lisäksi rikoslain 4 luvun 7 §:ssä säädetään, että vaikka tekijää ei pakkotilasäännöksen nojalla kokonaan vapauteta rangaistusvastuusta, olosuhteet voidaan kuitenkin ottaa huomioon rangaistusvastuuta lieventävinä siten kuin 6 luvun 8 §:n 1 momentin 4 kohdassa sekä 2 ja 4 momentissa säädetään. Tämän mukaisesti kun rikos on tehty olosuhteissa, jotka läheisesti muistuttavat pakkotilasäännöksen soveltamiseen johtavia olosuhteita, rangaistus määrätään noudattaen lievennettyä rangaistusasteikkoa.

Pakkotilaa koskeva sääntely kuuluu niin sanottuun rikoslain yleiseen osaan, jossa säädetään rikosoikeudellisen vastuun edellytyksistä ja vastuuvapausperusteista sekä muista rikosoikeuden yleisistä opeista. Rikosoikeuden yleiset opit uudistettiin kokonaisuudes-

saan vuonna 2003 voimaan tulleella lainsäädännöllä (HE 44/2002 vp). Valiokuntakäsittelyssä katsottiin, että rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen ja oikeusturvan vaatimusten vuoksi näistä kysymyksistä on tarpeen säätää rikoslaissa. Rikoslain yleisiä oppeja koskevilla säännöksillä on pyritty systeemin neutraalisuuteen ja lähtökohtana on ollut oikeuskäytännön ja oikeustieteellisten oppien hyödyntäminen (LaVM 28/2002 vp s. 5).

Oikeusministeriön tiedon mukaan muualla lainsäädännössä ei nykyisin ole voimassa varsinaisia pakkotilaa koskevia erityissäännöksiä.

Rikoslain 4 luvun 4 §:ssä säädetty hätävarjelua koskevaa säännöstä ei sovelleta tilanteisiin, joissa eläin hyökkää ihmistä tai omaisuutta kohti, koska kysymys ei ole säännöksessä tarkoitetusta ”oikeudettomasta hyökkäyksestä.” (ks. HE 44/2002 vp s. 118; ks. myös Tapani – Tolvanen – Hyttinen, Rikosoikeuden yleinen osa, (Helsinki 2019), s. 393).

3. Pakkotilasäännöksen soveltamisesta

Pakkotilasäännöksen soveltaminen vaatii, että käsillä on pakottava vaara. Tilanteen tulee olla sellainen, ettei siitä ole ollut muuta ulospääsyä. Tämä tuodaan ilmi säännöksessä edellyttämällä, että käsillä on välitön ja pakottava vaara. Välittömyys viittaa siihen, että vaara on käsillä. Välittömyyteen sisältyy siis myös ajallista ulottuvuutta koskeva ehto. Pakkottavuus viittaa siihen, ettei tilanteesta voi pelastautua muulla tavalla. Ehdoton vaatimus siitä, ettei käsillä ollut mitään muuta pelastuskeinoa, saattaa johtaa kohtuuttomuuksiin, jos voidaan esimerkiksi osoittaa, että tilanteesta olisi voinut selvitä turvautumalla johonkin hyvin vaivalloiseen keinoon. Säännöksessä on kuitenkin lähdetty siitä, että tällaiset tilanteet tulevat riittävässä määrin arvioitaviksi anteeksiannettavaa pakkotilaa koskevan 2 momentin perusteella. Jos siis käsillä oli toinen, ehkä vaikeastikin käyttöön otettava pelastusmahdollisuus, ei tekoa voi pitää 1 momentin nojalla oikeutettuna pakkotilatekona. Oikeudenmukaisen pakkotilan ehtoihin kuuluu, ettei vaara muulla tavalla ollut torjuttavissa. Jos tällainen keino olisi ollut käsillä, mutta sen käyttöä ei olisi voinut kohtuudella vaatia, siirtyy tapaus arvosteltavaksi 2 momentin mukaan. (HE 44/2002 vp s. 121)

Pakkotilatekojen oikeudellisen kohtelun ratkaisee viime kädessä intressivertailu. Sen mukaan pienemmän edun on väistytävä suuremman tieltä. Pakkotilasäännöstä uudistettaessa nykyiseen muotoonsa nimenomaan intressipunninnassa vaikuttavista perusteista säädettiin aiempaa tarkemmin. Oikeusjärjestyksen suojaamien etujen kannalta on järkevää edistää tekoja, joilla ihmiset intressien kollisiotilanteissa pelastavat suuremman ja

uhraavat pienemmän. Pakkotilanteen oikeutus ei säännöksen mukaan ratkeaisi kuitenkaan yksin intressivertailun pohjalta. Torjuttujen vahinkojen suuruuden ja pelastettujen etujen tärkeyden sekä vastaavasti aiheutettujen vahinkojen suuruuden ohella on kiinnitettävä huomiota myös vaaran alkuperään ja muihin olosuhteisiin. Hätävarjelua läheisesti muistuttavissa pakkotilanteissa teko saattaa jäädä sallituksi pakkotilanteeksi, vaikka uhrattu etu oli jopa pelastettua etua jonkin verran suurempi. (HE 44/2002 vp s. 119-122)

Anteeksiannettavassa pakkotilassa lähtökohtana on, että pelastettava etu ei ole olennaisesti uhrattua arvokkaampi. Vastuuvapausperustetta voidaan soveltaa, jos tekijän menettelyä voidaan pitää ymmärrettävänä ja anteeksiannettavana säännöksen 2 momentissa tarkoitetulla tavalla. Syistä, jotka voisivat johtaa teon anteeksiantamiseen, mainitaan pelastettavan edun tärkeys. Tärkeys viittaa tässä ennen kaikkea subjektiiviseen merkitykseen. Tekijä ehkä arvottaa intressit eri tavoin kuin oikeusjärjestys, mutta tekee sen syistä, joita pidämme ymmärrettävinä. Tähän viittaa normatiivisen syyllisyyskäsityksen mukainen mahdollisuus luopua rangaistuksen käytöstä, jos pelastettava etu oli tekijälle niin tärkeä, ettei häneltä voitu odottaa muunlaista suhtautumista. Tunnearvotkin ovat arvoja, joille on syytä antaa jonkinasteinen, joskin ehkä pienempi suoja kuin oikeusjärjestys objektiivisesti tunnustamille arvoille. Mitä suuremmin kyse on tekijän omista tai häneen läheisesti liittyvien henkilöiden eduista, sitä helpommin menettely on ymmärrettävissä. Tästä myös seuraa, että julkiset ja yleiset intressit jäävät tämän perusteen osalta anteeksiannettavan pakkotilan ulkopuolelle. Jos tekijä aidosti uskoo pelastavansa tärkeämmän edun vähemmän tärkeän edun kustannuksella, ei hänellä omasta mielestään edes periaatteessa olisi ollut syytä menetellä millään muulla tavalla. Kun hän kokee menettelyn oikeaksi, ei hän voi myöskään otaksua sitä rangaistavaksi. Jos ulkoiset seikat, esimerkiksi ajan puute, estävät järkevän punninnan, on myös ilmeistä, ettei sanktiollaakaan saata olla siltä edellytettyä motivoivaa vaikutusta. Voi myös sanoa lainnoudattamismahdollisuuksien olevan keskimääräistä heikompia. Myös tekijän henkilöön liittyvillä syillä, hänen asemallaan ja omalla käyttäytymisellään saattaa tässä tilanteessa olla merkitystä. Samoin tekijän myötäsyyllisyydellä voi olla vaikutusta. Jos tilanne on itse aiheutettu, on vaikea perustella vastuuvapautta ymmärrettävyyskriteerein. (HE 44/2002 vp s. 122-123)

Lain esitöissä annetaan esimerkki, jonka mukaan ”joka suojellakseen omaa sekarotuista koiraansa vapaana kulkevan rotukoiran hyökkäykseltä surmaa eläimistä arvokkaamman, saattaa vapautua vastuusta koirien käänteisestä arvoerosta huolimatta.” Toisaalta teon rangaistavuus ei ratkea välttämättä pelkän arvoeron perusteella. Tilannetta tulee arvioida

edellä todetuin tavoin kokonaisuutena ottaen huomioon muun muassa vaaran alkulähde sekä muut olosuhteet mukaan lukien tunnearvot. (HE 44/2002 vp s. 119-120)

4. Pakkotilaa (RL 4:5) koskevaa oikeuskäytäntöä metsästystapauksissa tai niitä muistuttavissa tapauksissa

Korkein oikeus

Ratkaisussa KKO 2016:95 oli kyse pakkotilaan vetoamisen edellytyksistä tilanteessa, jossa vastaajien koira oli aiemmin haukkunut maastosta löytämäänsä aukkoa. Vastaajien palattua useamman päivän jälkeen tarkastamaan kyseistä aukkoa olivat vastaajat ampuneet pesästään hyökänneen karhun. Syyttäjä katsoi vastaajien pyrkineen luomaan teolle sellaiset olosuhteet, että se vaikuttaisi ikään kuin pakkotilassa tehdyltä. Korkein oikeus arvioi teon olosuhteita todeten, että etäisyys vastaajien ja pesän välillä oli ollut lyhyt, ja toinen vastaajista oli joutunut karhun raatelemaksi. Koska näissä olosuhteissa vastaajilla ei ollut muuta keinoa välittömän ja vakavan hengenvaaran torjumiseksi, korkein oikeus katsoi, että karhun ampuminen oli tapahtunut aidossa pakkotilassa.

Vanhemmassa KKO:n oikeuskäytännössä pakkotilan käsillä oloa on arvioitu poliisimiehen torjuessa koiran hyökkäyksen aseella. Ratkaisussa KKO 1963-II-112 poliisikonstaapeli, joka oli ampunut pidätettävien pidätystä estääkseen suojanaan käyttämän, poliisille vihaiseksi usutetun koiran, tuomittiin rangaistukseen varomattomuudesta tehdystä virkavirheestä, kun koiran ampumisen ei katsottu olleen välttämätön virkatehtävän täyttämiseksi. Hovioikeus oli aiemmin katsonut syytetyn toimineen pakkotilassa ja silloisen RL 3:6:n nojalla hylännyt syytteen.

Hovioikeudet

Hovioikeustasolla on metsästykseen tai koiraeläinten hyökkäysten torjumiseen liittynyttä pakkotilaa arvioitu mm. Rovaniemen hovioikeuden ratkaisussa 2001:20 (dnro R 01/77 – lainvoimainen). Asiassa oli kysymys poronhoitorikkomusta koskevasta syytteestä, jonka mukaan vastaajana ollut poromies C oli poronhoitolain (848/1990) säännösten vastaisesti heti ampunut porojen vasotusaidan lähettyviltä tapaamansa koiran yrittämättä ensin saada sitä kiinni. Käräjäoikeus tuomitsi C:n syytteen mukaisesti poronhoitorikkomuksesta. Valituksessaan hovioikeuteen C vastusti syytettä vedoten pakkotilaan ja siihen, että koiran kiinni saaminen oli tuossa tilanteessa mahdotonta. C kertoi hovioikeudessa havainneensa koiran n. 50-60 metrin etäisyydeltä ja ampuneensa poron perässä juosseen koiran n. 20-30 metrin etäisyydeltä. Hovioikeus hylkäsi syytteen katsoen, että C:llä

poromiehenä oli oikeus suojella poroeloa, ja että asiassa oli jäänyt selvittämättä, että koira olisi voitu saada tilanteessa kiinni tai vahinko voitu muuten estää.

Vanhemmassa Itä-Suomen hovioikeuden ratkaisussa (PÄ-79/80, annettu 1.4.1980 – lainvoimainen) oli vastaaja ampunut koiran, joka oli ajanut hänen omistamansa lehmän ja vasikan piikkilanka-aidan ympäröimään lypsytarhaan. Koska oli uhannut pakottava vaara, että koira käy syytetyn kotieläinten kimppuun ja raatelee niitä tai että eläimet koiraan paetessaan vahingoittavat itseään piikkilanka-aitaan, ja vaaratilanne oli aiheutunut siitä, että koiran omistaja oli laiminlyönyt valvoa koiraansa niin, ettei se olisi ryhtynyt ajamaan karjaa, ja syytetyn käsityksen mukaan hänellä ei ollut ollut muuta mahdollisuutta eläintensä pelastamiseen tästä pakottavasta vaarasta kuin ampua koira, ja syytetyllä oli katsottava siten olleen laillinen oikeus tähän toimenpiteeseen, syyte vahingonteosta ja esitetyt korvausvaatimukset hylättiin.

Alioikeudet

Alioikeuskäytännössä esiintyy myös ratkaisuja, joissa pakkotilasäännöstä on sovellettu metsästystä tai eläimen hyökkäystä koskevan tilanteen arvioinnissa. Esimerkiksi Kemi-Tornion käräjäoikeuden ratkaisussa dnro R 08/430 katsottiin vastaajan toimineen pakkotilassa, kun tämä oli vaikeakulkuisessa maastossa tapahtuneen laillisen hirven metsästyksen yhteydessä ampunut karhun pesäänsä rauhoitusaikana. Hieman ratkaisua KKO 2016:95 muistuttavin tavoin vastaajan koira oli haukkunut pesässä olevaa karhua, joka metsästäjän lähestyttyä pesää oli käyttäytynyt aggressiivisesti.

Kajaanin käräjäoikeuden ratkaisussa dnro R 04/824 arvioitiin pakkotilan käsillä oloa kolmen suden ampumisen osalta. Vastaaja oli ampunut sudet kolmena eri päivänä. Vastaaja vetosi siihen, että hän oli teoillaan pyrkinyt suojelemaan itseään ja koiriaan. Käräjäoikeus hylkäsi syytteet kahden suden osalta katsoen, että teot olivat olleet vaaran pakottavuuden ja välittömyyden takia sallittuja. Kolmannen suden osalta käräjäoikeus katsoi, että vaikka kyse ei ollut vastuuvapausta merkitsevästä pakkotilasta, ei vastaajalta kuitenkaan teko-olosuhteissa voitu kohtuudella edellyttää muunlaista menettelyä. Kyse oli siten pakkotilasta anteeksiantoperusteena.

Kainuun käräjäoikeuden ratkaisu asiassa dnro R 11/258 koski karhun ampumista haaskalta. Muun muassa metsästysrikoksesta syytetyt vastaajat kiistivät syytteen katsoen toimineensa pakkotilassa. Asiassa esitetystä todistelusta kuitenkin ilmeni, että karhu oli liikunut tilanteessa vastaajista poispäin. Käräjäoikeus luki siten vastaajien syyksi mm. metsästysrikoksen.

Muut ratkaisut

Pakkotilaa on arvioitu myös laillisuusvalvonnassa. Valtioneuvoston oikeuskanslerin ratkaisussa 8.3.1996 1054/1/95 nimismies oli jättänyt syytteeseen asettamatta lampaankasvattajan ja henkilön, joka oli lampaankasvattajan ohjeiden mukaisesti ampunut talon pihapiirissä lampaita uhanneen suden. Syyttäjä oli katsonut heidän osallistuneen metsästysrikokseen, mutta oli jättänyt syytteen nostamatta rikoslain voimaannapamisesta annetun asetuksen 15 a §:n 1 kohdan nojalla, koska oikeudenkäyntiä ja rangaistusta oli pidettävä kohtuuttomana ja tarkoituksettomana. Kantelun johdosta antamassaan ratkaisussa oikeuskansleri totesi, että lampaat olivat olleet tuolloisen rikoslain 3 luvun 10 §:n pakkotilasäännöksessä tarkoitettussa välittömässä vaarassa, jota voitiin pitää myös säännöksessä edellytetyin tavoin pakottavana. Pelastettavan ja uhrattavan edun välisen vertailun perusteella pakkotila voitiin katsoa oikeutusperusteeksi.

5. Oikeusministeriön arviointia

Lakialoitteiden voidaan katsoa liittyvän suojattavien oikeushyvien osalta omaisuudensuojaan, eläin- ja luonnonsuojeluun sekä henkeen ja terveyteen. Sikäli kuin kyse on tilanteesta, jossa susi tai muu petoeläin vahingoittaa tai tappaa esimerkiksi koiran pihapiirissä, voivat aineelliset vahingot tulla korvatuksi riistavahinkolaissa säädetyin edellytyksin. Selvää on kuitenkin, ettei esimerkiksi lemmikkikoiran menettäminen sudelle todennäköisesti useimmissa tapauksissa merkitse yksinomaan, tai edes voittopuoleisesti, rahallista menetystä. Eläimeen liittyvät tunnearvot eivät ole ainakaan samalla tavalla korvattavissa kuin muut esinevahingot. Sama koskee eläin- ja luonnonsuojeluun liittyviä näkökohtia.

Rikoslain 4 luvun 5 §:ssä säädetty pakkotilasäännös sisältää oikeusohjeet ja harkintakriteerit, jotka soveltuvat yleisesti tilanteisiin, joissa yhtä oikeudellisesti suojattua etua joudutaan loukkaamaan toisen oikeudellisesti suojatun edun puolustamiseksi. Säännöksessä itsessään ei aseteta jotain tiettyä intressiä toisen edelle vaan se on muotoilultaan ”systeemineutraali”. Säännös on säädetty perusteellisen valmistelun lopputuloksena osana rikoslain yleisten oppien kokonaisuudistusta. Säännös on osa rikoslain vastuun edellytyksiä ja vastuuvapausperusteita koskevaa johdonmukaista kokonaisuutta. Kuten edellä viitatussa lakivaliokunnan mietinnössä on todettu, rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen ja oikeusturvan vaatimusten vuoksi tällaisista kysymyksistä on tarpeen säätää rikoslaissa. Sääntelyn keskittäminen yleislakiin edistää myös oikeuskäytännön yhtenäisyyttä ja oikeustieteellisten oppien hyödyntämistä (LaVM 28/2002 vp s. 5).

Oikeusministeriö katsoo, että rikoslain pakkotilasäännös on riittävän selkeä ja kattava myös lakialoitteissa tarkoitettujen tilanteiden kannalta. Säännöksen soveltamisalaa selvittävät sen esityöt ja oikeuskäytännössä muodostuneet linjaukset. Pakkotilasäännöksen soveltamisessa voidaan ottaa asianmukaisesti huomioon lakialoitteissa tarkoitettujen tilanteiden kannalta olennaiset seikat, mukaan lukien mahdollinen metsästyskoiraan liittyvä tunnearvo tai tilanteen yllätyksellisyys. Selvää on, että käytännön soveltamistilanteiden moninaisuuden vuoksi rikoslain pakkotilasäännöksen soveltamisessa ei voida välttyä tilannekohtaiselta harkinnalta. Tämä on rangaistusvastuuta koskevien säännösten soveltamisessa yleensä väistämätöntä ja sama koskisi myös pakkotilaa koskevaa erityissäännöstä metsästyslaissa.

Oikeusministeriön käsityksen mukaan lakialoitteista jää jokseenkin epäselväksi, miksi rikoslain pakkotilasäännöstä pidetään riittämättömänä. Lakialoitteissa ei myöskään selvitetä tarkemmin, millä tavoin ehdotettujen metsästyslain 19 a §:n säännösten olisi tarkoitus merkitä muutosta nykyiseen oikeustilaan erityisesti rikoslain pakkotilasäännökseen verrattuna. Myöskään lakiehdotuksien vaikutuksia ei ole arvioitu.

Lakialoitteissa ehdotetut säännökset vaikuttavat soveltamisalaltaan osin perusteettoman laajoilta. Rikoslain pakkotilasäännöksen 1 momentista poiketen niissä ei esimerkiksi olisi selkeää uhkaavan vaaran välittömyyttä ja pakottavuutta koskevaa edellytystä. Lakialoitteessa LA 54/2020 vp ehdotetussa säännöksessä eläimen tappamiseen oikeuttavia tilanteita kuvataan melko kategorisesti. Näin ollen jäisi mahdolliseksi, että ehdotettuja säännöksiä sovellettaessa riistaeläinten rauhoittamisen taustalla oleville intresseille ei välttämättä annettaisi samaa painoarvoa kuin rikoslain pakkotilasäännöstä sovellettaessa. Ehdotetut säännökset olisivat niiden sanamuodon mukaan myös soveltamisalaltaan laajempia kuin mihin niitä olisi perustelujensa mukaan tarkoitus soveltaa. Siltäkään osin kuin säännökset eivät mahdollisesti menisi rikoslain pakkotilasäännöstä pidemmälle, ei ole osoitettu, että ne olisivat rikoslain pakkotilasäännöstä selkeämpiä tai helpommin sovellettavia, ottaen huomioon muun muassa niissä käytettyjen sanamuotojen väljyyden (esim. ”tarpeellista... hyökkäyksen torjumiseksi”, ”vaarantaa ... turvallisuuden”, ”hyökkäyksen vaara ... on ilmeinen”) sekä käytännön soveltamistilanteiden moninaisuuden.

6. Johtopäätös

Oikeusministeriö katsoo, että lakialoitteissa LA 8/2022 vp ja LA 54/2020 vp ehdotetuille lainmuutoksille ei edellä todetuista syistä ole riittäviä perusteita.